

Підготовка до ЗНО: “Від антів до Святослава”

АНТИ

? заселили територію від Дунаю до витоків Дону, Азовського моря і склали згодом східну гілку слов'янства.

Історія України

- Походження слов'ян та їх розселення на території України

анти

? Основою господарства антів лишалися землеробство і скотарство. Значного розвитку набули ремесла – ливарне, ковальське, ювелірне, каменярське. Важливе місце у господарському житті антів посідала торгівля з містами - державами Північного Причорномор'я та арабськими країнами.

РІЧКА ДНІПРО,

? яка протікала через територію антів, була важливим міжнародним торгівельним шляхом.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ УСТРІЙ

? антів мав демократичний характер. На чолі племені стояв князь і старшини, але всі важливі питання вирішувались на народних зборах - віче.

України

- Походження слов'ян та їх розселення на території України

? В середині V ст. підкорені гунами анти разом із ними брали активну участь у Балканських війнах.

нагрудна
прикраса з
виїмчастими
емаллями
III-початку
IV ст.

ДЕРЖАВА АНТІВ

? проіснувала близько трьох століть (кінець IV - початок VII ст.) і у 602 році загинула під натиском аварів. Після цього у письмових джерелах анти вже не згадуються.

СЛОВ'ЯНИ.

? Починаючи з VII ст. у літературі трапляється назва "слов'яни" - людність, яка мешкала на правому березі Дніпра. Формується 10 великих племінних об'єднань східних слов'ян, які заселяли землі сучасних України, Росії і Білорусі.

- Походження слов'ян та їх розселення на території України

ПЕРЕЛІК ЦИХ ОБ'ЄДНАНЬ МІСТИТЬСЯ У “ПОВІСТІ ВРЕМЕННИХ ЛІТ”:

? поляни, древляни,
дреговичі, дуліби,
волиняни, бужани,
уличі, тиверці, білі
хорвати, сіверяни,
в'ятичі, кривичі,
радимичі, ільменські
словени.

• Східнослов'янська держава - Київська русь

У “ПОВІСТІ МИНУЛИХ ЛІТ” НЕСТОРА
ЛІТОПИСЦЯ ІСНУЮТЬ ЗГАДКИ ПРО ТРИ
ЦЕНТРИ СЛОВ’ЯНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ –

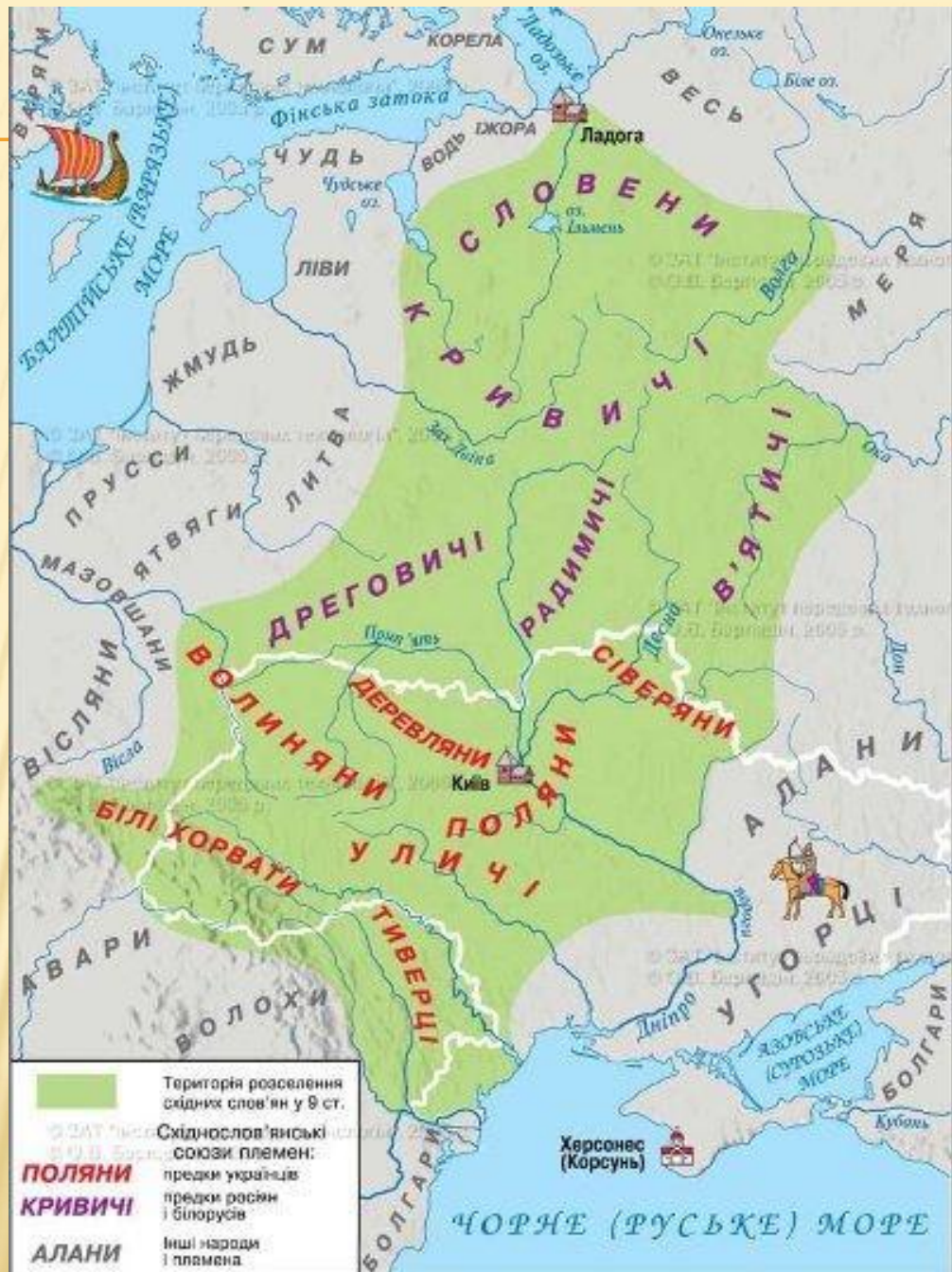
- ? **Куявію** (Київська земля з Києвом);
- ? **Славію** (Новгородська земля);
- ? **Артанію** (Ростово-Суздальська земля).

КУЛЬТУРА СЛОВ'ЯН.

? Життя і праця східних слов'ян були пов'язані зі своєю сім'єю і природою. Це визначило два основних культу - обожнення сил природи і культ до пращурів. Систему вірувань ранніх слов'ян, коли вклоняються Сонцю, Місяцеві, вогневі, дощеві, називають язичництвом. Формується пантеон богів: Даждьбог - бог Сонця й добра; Перун - бог грому; Сварог - бог неба; Дана - богиня води; Стрибог - бог вітрів, Велес - бог худоби. (Перегляд презентації)

СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКА ДЕРЖАВА РУСЬ – УКРАЇНА (X – XII СТ.)

? Протягом VIII - IX ст. слов'яни розселилися на території Східної Європи. Найбільшими слов'янськими племенами були: поляни, жили на Середній Наддніпрянщині, сіверяни - на р. Десна, в'ятичі - на Оці, на заході від полян - дреговичі та древляни. По течії р. Західний Буг лежали землі волинян і дулібів.

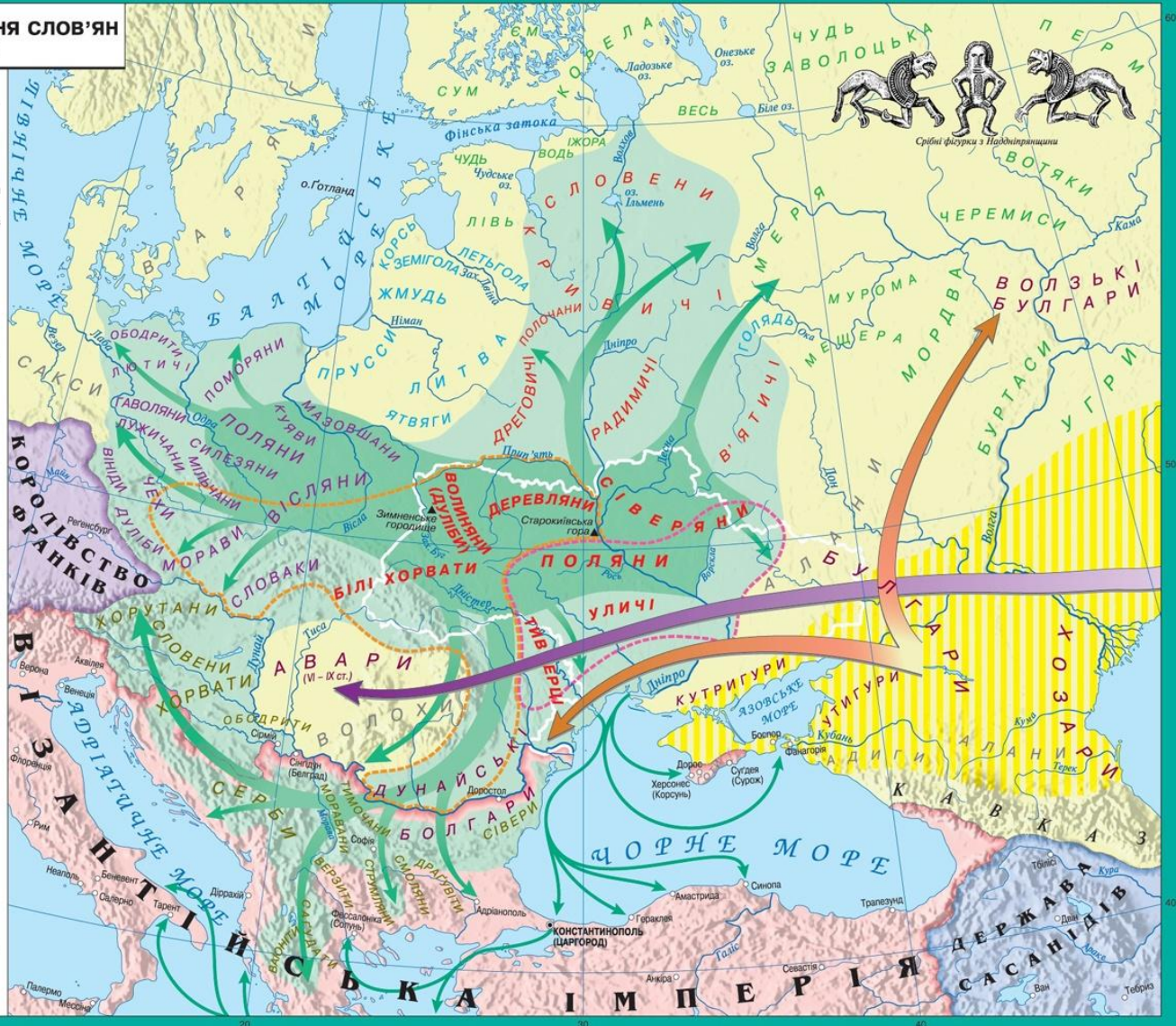

? СУСІДИ СХІДНИХ СЛОВ'ЯН

- ? На північному заході сусідами східних слов'ян були
- ? варяги (племена балтів і норманів),
- ? на сході й півдні - кочові племена хозарів, печенігів, булгар, з якими у східних слов'ян часто виникали зіткнення за контроль над річками, що слугували торговими шляхами до Візантії та країн Сходу.

ВЕЛИКЕ РОЗСЕЛЕННЯ СЛОВ'ЯН V–VIII ст.

- Території, заселені слов'янами на початку нашої ери
- Напрямки розселення слов'ян у V–VIII ст.
- Морські походи слов'ян
- Район розселення антів (пелчівська культура V–VII ст.)
- Район розселення склавинів (празька культура V–VII ст.)
- Найдавніші політичні центри східних слов'ян
▲ Старокієвська гора
- Кордони держав на 565 р.:
  - Візантійської імперії
  - Королівства франків
  - Держави Сасанідів
  - Володіння Тюркського каганату (на 561 р.)
  - Переселення аварів у другій половині VI ст.
  - Переселення болгар у другій половині VII ст.
- Території, заселені слов'янами на кінець VIII ст.
  - Території, заселені слов'янами на кінець VIII ст.
- Племена і союзи племен VII–VIII ст.:
  - В'ЯТИЧІ східні слов'яни
  - ПОЛЯНИ східнослов'янські племена – предки українців
  - ВІСЛЯНИ західні слов'яни
  - СЕРБИ південні слов'яни
  - ЛИТВА балтійські племена
  - МЕРЯ фіно-угорські племена
  - АВАРИ тюркські племена
  - АЛАНИ інші

Починається формування верстви великих землевласників - бояр, які отримували землю (вотчину) за службу у князя. Земля передавалася у спадок. Основна ж частина селянства - смерди - платили князеві данину й виконували різні повинності. Якими були інші верстви населення ?

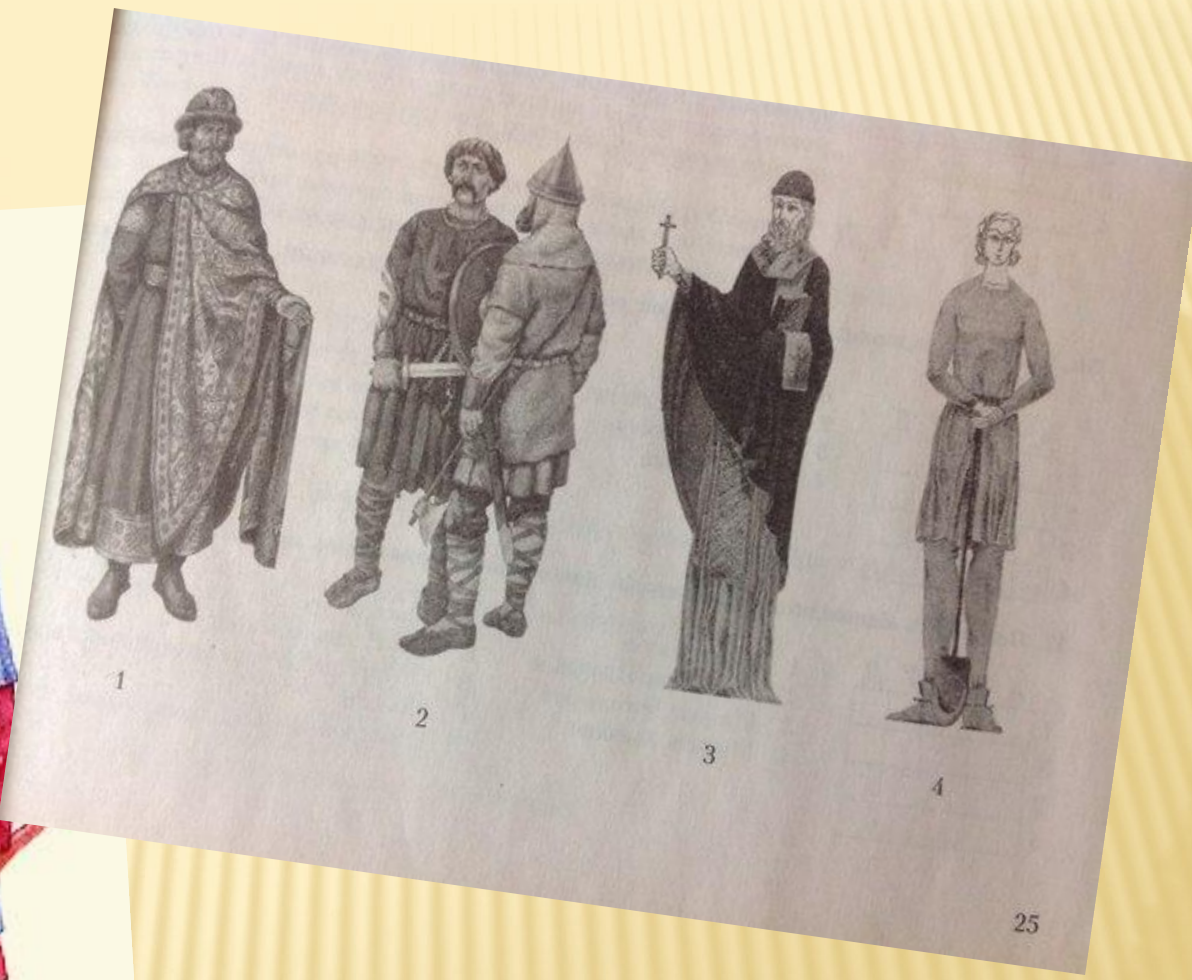

Соціальна структура населення Київської Русі

Категорія населення		Риси соціального становища	
Князі	Великий князь	Очоловав державу, приймав закони, вершив суд, вів міжнародну політику, організовував збір данини, піклувався про оборону держави, вважався власником усієї землі	
	Удільний князь	Родичі великого князя; очолювали окремі князівства	Мали право володіти землею, із земельних прибутків були зобов'язані забезпечувати себе воєнними обладунками і разом зі своїми дорослими синами і слугами брати участь у військових походах; із них формувалася державна адміністрація
Бояри		Знатні феодалі, нащадки родоплемінної знаті й верхівки князівських дружинників	
Духовенство	«Чорне»	Київський митрополит	Очоловав церковну організацію Русі
		Єпископи	Управляли церковними округами
		Настоятелі монастирів	Очоловали релігійну й господарську діяльність монастирів
		Ченці	Присвячували себе служінню Богу, відмовившись від свого майна й мирського життя, також займалися господарською діяльністю при монастирях
	«Біле» (мирське духовенство)		Справляли Божу службу в церквах, їхньою професійною діяльністю була релігійна, але на відміну від представників «чорного» духовенства їм дозволялося мати родину
Урядники (найчастіше з числа бояр)	Посадники		Були намісниками князя, відповідали за порядок у підлеглих землях, за збори данини
	Волостелі		Управляли волостю або маєтком князя
	Тіуни (огнищани)		Князівські й боярські слуги; брали участь в управлінні волостю, містом, відповідали за збереження майна свого пана
	Палацові чини		Керували окремими галузями князівського управління (тогочасні чиновники)
Дружинники	Воеводи й тисяцькі		Очоловали давньоруське ополчення (тогочасні воєначальники, як правило, із числа бояр)
	Рядові дружинники		Професійні воїни, складали військо князя, яке він утримував, забезпечував зброєю, кіннями, одягом, міг за вірну службу жалувати грошові нагороди й землі
Купці		Займалися торгівлею, найзаможніші з них володіли просторими садибами із житловими хорами, господарськими приміщеннями, входили до органів управління містом	
Ремісники		Займалися різними ремеслами, заможні жили у посадах, збіднілі, як правило, залежали від багатих покровителів, жили в їхніх садибах	
Селяни	Смерди		Вільні селяни, які об'єднувалися в сільські громади (верв, мир, село). Громада охоплювала один або декілька сусідніх населених пунктів, володіла лісами, випасами, водоймами, орні землі знаходилися в індивідуальному володінні членів громади
	Рядовичі		Селяни, змушені працювати у феодала за угодою — «рядом»
	Закупи		Колишні смерди, які потрапили в залежність до феодала, узявши в борг гроші — «купу», могли втратити господарство, якщо не повертали борг
	Холопи		Селяни, повністю залежні від хазяїна, який міг їх убити, продати, покарати
Челядь		Жителі господарського двору: слуги, стайничі, кухарі, пралі та ін.; хазяї могли їх продавати, дарувати, залишати у спадщину	
Чернь		Збіднілі люди без майна, які наймалися на «чорну» роботу	

1

2

3

4

ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ «РУСЬ»: МІГРАЦІЙНІ ТЕОРІЇ

1. НОРМАНСЬКА ТЕОРІЯ

- ? заснована на літописній легенді, згідно з якою варяги були запрошені на Русь. Сама назва “Русь” походить, на думку прихильників цієї теорії, від фінської назви шведів - “руотсі”.

2. АНТИНОРМАНСЬКА ТЕОРІЯ

? назва “Русь” походить від назви річок у Центральній Україні - Рось, Роставиця. У Скандинавії жодне джерело не вказує на плем'я або народ русів. Декілька ісламських мандрівників і письменників називають русів слов'янськими племенами.

3. ХОЗАРСЬКА ГІПОТЕЗА О. ПРИЦАКА

? згідно з якою поляни є не слов'янами, а різновидом хозарів.

АВТОХТОННА ТЕОРІЯ:

**СЛОВ'ЯНИ – МІСЦЕВЕ, КОРИННЕ –АВТОХТОННЕ
НАСЕЛЕННЯ,
НА ДУМКУ АРХЕОЛОГА В.ХВОЙКИ,
АРХЕОЛОГІЧНИМИ КУЛЬТУРАМИ ДАВНІХ СЛОВ'ЯН БУЛИ:
ЗРУБИНЕЦЬКА,
ЧЕРНЯХІВСЬКА
ТА КИЇВСЬКА АРХЕОЛОГІЧНІ КУЛЬТУРИ**

РУСЬ- УКРАЇНА

? навколо Києва наприкінці VIII - на початку IX ст. відбувається об'єднання територій між Чорним і Балтійським морями.

ПРИЧИНИ УТВОРЕННЯ РУСИ-УКРАЇНИ:

1. МАЙНОВА НЕРІВНІСТЬ МІЖ СЛОВ'ЯНАМИ
2. ПРИВАТНА ВЛАСНІСТЬ
СОЦІАЛЬНЕ РОЗШАРУВАННЯ
ЗБІЛЬШЕННЯ РОЗМІРІВ ТЕРИТОРІЇ
3. ВІЙСЬКОВА АКТИВНІСТЬ СУСІДІВ
4. ПОЯВА МІСТ-ЦЕНТРІВ ПЛЕМІННИХ СОЮЗІВ
5. ВЛАДА РОДОПЛЕМІННОЇ ЗНАТІ СТАЛА СПАДКОВОЮ
6. ПОТРЕБА В ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ ВІД КОЧІВНИКІВ

Виникнення міста Києва:

Кінець V –
початок VI
століття,
близько 486
року.

Легенда: місто
заснували три
брати та сестра:
Кий, Щек, Хорив
та їх сестра
Либідь

КИЙ ЗАХИЩАЄ МІСТО КИЄВЕЦЬ

МІНІАТЮРА З “ПОВІСТІ МИНУЛИХ ЛІТ”: БУДІВНИЦТВО КИЄВА КИЄМ. ЩЕКОМ, ХОРИВОМ ТА ЛИБІДДЮ

ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК ЗАСНОВНИКАМ КИЄВА (1975 РІК)

НА МАЙДАНІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ПАМ'ЯТНИК “ЗАСНОВНИКАМ КИЄВА”

ДІР ТА АСКОЛЬД

- ? Спадкоємці першого господаря Києва - князя Кия
- ? Князь Аскольд :
- ? 1. Здійснив декілька вдалих походів на Візантію (860, 863, 865, 874 рр.), в результаті яких було підписано вигідні для русів угоди-перші в історії міжнародні договори
- ? 2. Мав титул кагана
- ? 3. Прийняв християнство

АСКОЛЬД ТА ДІР

АСКОЛЬД

ВБИВСТВО АСКОЛЬДА ОЛЕГОМ

? Бояри звернулися до Новгороду, де з 870 р. утвердилося правління запрошеного варяга - **Рюрика**. В 879 році Рюрик помирає і залишає свого малолітнього сина **Ігоря** під контролем регента **Олега**, який у 882 році захоплює Київ і вбиває Аскольда.

КНЯЗЬ ОЛЕГ (882 – 912 РР.)

- ? 1. В 907 році Олег (керівник війська Рюрика) рушив походом на Візантію і змусив її підписати торговельну угоду, яка відкривала широкі можливості для руських купців. Нову, не менш вигідну угоду було укладено в 911 р.
- ? 2. Київ назвав: «Матір'ю городів руських»
- ? 3. Відновив язичеський культ в Києві
- ? 4. Об'єднав київську та новгородську землі
- ? 5. Підкорив древлян, сіверян та радимичів

“Поставив Олег лодії на колеса” (малюнок з літопису)

КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА за ПЕРШИХ КНЯЗІВ

▬▬▬ Руська земля – державне утворення Аскольда до 882 р. ▬▬▬▬▬ Державне утворення Рюрика (879–879 рр.) і Олега (879–882 рр.) ▬▬▬▬▬ Шлях "із варягів у греки" ▬▬▬▬▬ Кордони держав у другій половині IX ст. ▬▬▬▬▬ Похід Олега на Київ у 882 р. ▬▬▬▬▬ Київська держава наприкінці князювання Олега (912 р.) ▬▬▬▬▬ Землі, приєднані до Київської держави за князювання Ігоря (912–945 рр.)	▬▬▬▬▬ Кордони Київської держави у 945 р. - - - - - Традиційний шлях полюддя ▬▬▬▬▬ Походи руських дружин проти візантиців і на Каспій ▬▬▬▬▬ Переселення кочових народів: угрів (мадярів) у IX ст. ▬▬▬▬▬ печенігів наприкінці IX ст. ▬▬▬▬▬ Східнослов'янські союзи племен ▬▬▬▬▬ Племена і держави, що сплучували данину хозарам на сер. IX ст.

Віслюк Олега підступав до Нарворада

ІГОР РЮРИКОВИЧ (912 – 945 РР.)

- ? Посиливши централізовану владу у боротьбі з древлянами виступив проти печенізьких орд, які нападали на Русь, підписав з ними мир
- ? У 941 і 944 роках здійснив походи на Візантію, після чого Русь втрачала контроль на Чорноморському узбережжі та в гирлі Дніпра і зобов'язувалася надавати військову допомогу Візантії.
- ? Здійснив похід на Закавказзя та заволодів містами: Дербент та Бердаа
- ? У 945 році, намагаючись двічі поспіль зібрати данину з древлян, князь Ігор був вбитий.

СПАЛЕННЯ ΚΟΡΑΒΛΙΒ ΙΓΟΡЯ “ΓΡΕЦЬКИМ ΒΟΓΗΕΜ”

Походы князя Игоря

ВБИВСТВО ДЕРЕВЛЯНАМИ ІГОРЯВ 945 РОЦІ

КНЯГИНЯ ОЛЬГА (945 – 964 РР.)

жорстко помстилася древлянам за смерть чоловіка, спаливши їхню столицю Іскоростень разом з частиною городян. Намагалася обмежити прерогативи місцевої знаті, впорядкувала збір данини і встановила більш суворий порядок управління. Зміцнила економічну могутність Київської держави, піднісся її міжнародний авторитет. У **957** р. відбулася дипломатична місія Ольги до **Константинополя**, де вона охрестилася. У **959** р. руське посольство було виряджене до імператора Священної Римської імперії.

СВЯТОСЛАВ ІГОРОВИЧ (957 – 972 РР.)

? ще більше зміцнив позиції Київської держави, розгромив Хозарський каганат, Волзьку Булгарію, приєднавши в'ятичів, придунайські міста, Тмутаракань, Прикубання, здійснив вдалий похід на Болгарію.

“ЗАПОРОЖЕЦЬ НА ПРЕСТОЛІ”

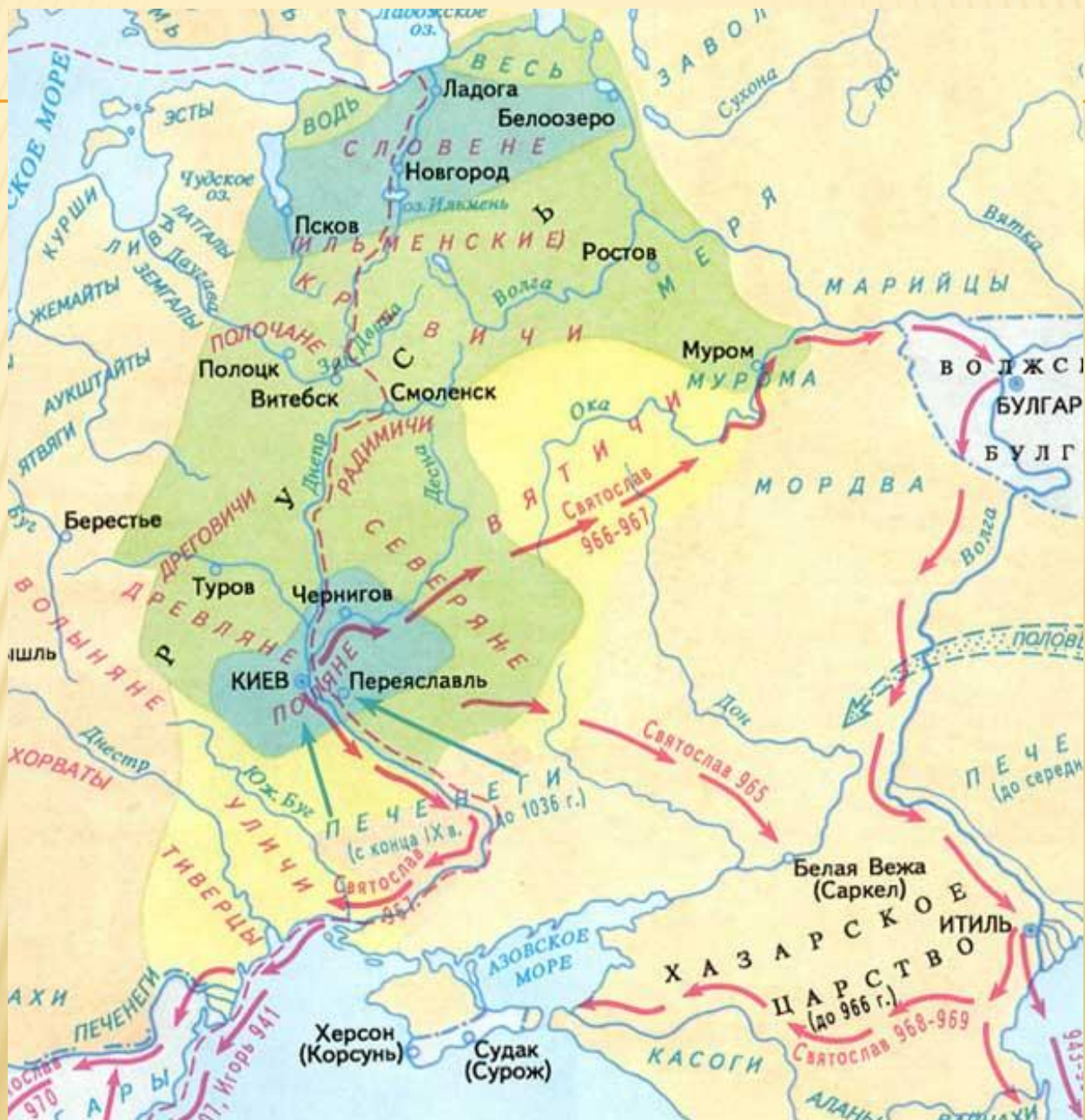

“ОЛЕКСАНДР МАКЕДОНСЬКИЙ НАШОЇ ІСТОРИЇ”

? старшого сина Ярополка
намісником у Києві,
молодшого, Олега, — в
Овручі, позашлюбного
сина Володимира
послав правити від свого
імені в Новгород
Великий, який постійно
прагнув відділитися від
Києва.

? У 968 р. Святослав спробував посилити свій вплив на Балканах, організувавши другий болгарський похід. Після тримісячної оборони у м. Доростолі Святослав був змушений підписати мир з Візантією, зрікшись своїх володінь на Балканах. Повертаючись на батьківщину (972 р.), на острові Хортиця князівське військо натрапило на печенізьку засідку і цілком загинуло. Поліг і сам Святослав.